

Отримано: 29.06.2014 р.*Прорецензовано:* 11.07.2014 р.*Прийнято до друку:* 25.09.2014 р.

Левицька С. О. Соціальна складова підприємницької діяльності як об'єкт обліку / С. О. Левицька // Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Економіка»: збірник наукових праць / ред. кол.: І. Д. Пасічник, О. І. Дем'янчук. – Острог: Видавництво Національного університету «Острозька академія», 2014. – Випуск 26. – С. 114–118.

УДК 657

JEL-класифікація: M 42

Левицька Світлана Олексіївна,

*доктор економічних наук, професор кафедри обліку і аудиту
Національного університету водного господарства та природокористування*

СОЦІАЛЬНА СКЛАДОВА ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЯК ОБ'ЄКТ ОБЛІКУ

Досліджується виконання соціальних програм суб'єктів підприємницької діяльності шляхом формування соціальної складової господарського обліку – «соціального обліку». Вивчається потреба у створенні на підприємстві управлінського обліку з провадженням Центрів відповідальності «Соціальні затрати».

Ключові слова: сталий розвиток, підприємницька діяльність, господарський облік, соціальний облік, соціальний пакет, центри відповідальності.

Левицкая Светлана Алексеевна,

*доктор экономических наук, профессор кафедры учета и аудита
Национального университета водного хозяйства и природопользования*

**СОЦИАЛЬНАЯ СОСТАВЛЯЮЩАЯ ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ
КАК ОБЪЕКТ УЧЕТА**

Исследуется выполнение социальных программ субъектов предпринимательской деятельности путем формирования социальной составляющей хозяйственного учета – «социального учета». Изучается потребность в создании на предприятии управленческого учета с внедрением Центров ответственности «Социальные расходы».

Ключевые слова: устойчивое развитие, предпринимательская деятельность, хозяйственный учет, социальный учет, социальный пакет, центры ответственности.

Svetlana Levytska,

Doctor of Economics, Professor of Accounting and Auditing National University of Water Management and Nature

SOCIAL COMPONENT OF BUSINESS AS OBJECT ACCOUNT

The implementation of businesses social programs by forming the social dimension of economic accounting – «social accounting» is investigated. The need for a company to management accounting responsibility centers the proceedings «social costs» is studied.

Keywords: sustainable development, entrepreneurship, economic accounting, social accounting, social package, responsibility centers.

Постановка проблеми. Соціальна відповідальність в умовах формування концепції збалансованої господарської діяльності – це поширення практики соціальної відповідальності в системі менеджменту на сучасному етапі трансформації економіки. В процесі формування теоретичних та практичних підходів становлення сталого національного розвитку інтеграція універсальних принципів, що стосуються прав людини та її трудових позицій, а також стандартів охорони довкілля є актуальною та своєчасною.

Проблема реалізації соціальної відповідальності на різних рівнях з використанням організаційно – економічного та організаційного інструментарію залишається в Україні недостатньо розробленою: потребує подальших досліджень методологія ведення соціального обліку та практичне її застосування (зокрема, створення загальнодержавних форм звітності, які опосередковано або прямо будуть відображати реалізацію соціальних програм підприємства).

Для досягнення цих цілей суб'єкти господарювання повинні враховувати необхідність одержання оперативної та достовірної інформації про вплив підприємства на різні сторони життя суспільства. Це обумовлює необхідність переформатування інформаційного забезпечення оцінки результативності не тільки виконання економічних показників, а й показників соціального розвитку трудових ресурсів. Все частіше у звітах суб'єктів, засобах масової інформації та політичних виступах (як західних, так і вітчизняних) можна зустріти посилення на так званий соціальний облік.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. В працях Х.Андресона, Ч.Гаррісона, П.Герстнера, К.М.Дігана, С.Діпіази, Р.Екклза, Д.Колдуелла, Б. Нідлза, Е.С.Хендріксона, І.Ф.Шера, Дж.Чубатої, М.Кендзюра, М.Р.Метьюса та М.Х.Б.Перери та ін. піднімається питання достовірності показників фінансової звітності, яка не враховує оцінку соціального розвитку трудового колективу.

На сучасному етапі потребують подальших досліджень теорія та методологія облікового забезпечення контролю і аналізу наступних аспектів діяльності суб'єкта : задоволення потреб фізичного і духовного розвитку членів колективу; кваліфікації та професійного рівня працівників; поліпшення умов їхньої праці, ліквідації професійних захворювань і виробничого травматизму; реалізацію потреб фізичного і духовного розвитку членів колективу.

Мета і завдання дослідження. Метою даної роботи є вивчення методики та практичного впровадження облікового забезпечення виконання соціальних програм суб'єктів підприємницької діяльності шляхом формування соціальної складової господарського обліку – «соціального обліку» з урахуванням потреб широкого кола споживачів та вимог міжнародної інтеграції ринкових процесів.

Виклад основного матеріалу. Проблеми теорії та методики облікового забезпечення менеджменту організації діяльності підприємства показниками соціальних потреб членів колективу потребують подальшого вивчення, об'єктивної оцінки, визнання у формах внутрішньої та зовнішньої звітності підприємства.

Мета створення соціального обліку – реалізація програми корпоративної відповідальності на засадах досягнення запланованих показників соціального забезпечення трудового колективу.

Корпоративна соціальна відповідальність (КСВ) – це відповідальність тих, хто приймає бізнес-рішення, за тих, на кого безпосередньо чи опосередковано ці рішення впливають. Соціальна відповідальність – концепція, що заохочує суб'єктів враховувати інтереси суспільства, беручи на себе відповідальність за вплив своєї діяльності на споживачів, стейкхолдерів, працівників, громади та на навколишнє середовище [3].

На даний час активно впроваджуються в міжнародній практиці наступні концепції КСВ.

Концепція «стейкхолдерів» (зацікавлених сторін): передбачає наявність у колективі підприємства корпоративної свідомості певної групи осіб, постійне розуміння керівництвом своєї відповідальності по відношенню до громадянського суспільства. Ці групи осіб включають: працівників, покупців, акціонерів, постачальників, місцеву громаду, державу та суспільство в цілому.

Концепція корпоративної підзвітності передбачає підзвітність суб'єкта перед усім суспільством. Поки що основним засобом підзвітності є створення прозорості шляхом звітування про нефінансову діяльність, соціальний стан трудових ресурсів.

Добровільна концепція. Передбачає зобов'язання суб'єкта прагнути досягнення довгострокових цілей, які є корисними для суспільства.

Концепція проактивності. КСВ з точки зору бізнесу – засіб реагування на виклики сталого розвитку. Підприємства можуть це робити «реактивним» (підхід на основі реакції) або «проактивним» шляхом (стратегічний підхід). При підході на основі реакції суб'єкти приймають зміни в розвитку як ризики, на котрі вони реагують спеціальними заходами [4].

З урахуванням зазначеного можна сформулювати соціальну відповідальність бізнесу (СВБ) як забезпечення економіко-правових та організаційних заходів використання, збереження та розвитку трудових ресурсів підприємства на засадах виконання соціальних програм як складових збалансованої соціально-економічної та екологічної господарської діяльності.

Сьогодні дані бухгалтерського обліку та фінансової звітності не є достатнім джерелом інформації для прийняття не тільки стратегічних, а й оперативних управлінських рішень. Як показує практика, синергетичним ефектом розмежування бухгалтерського та податкового обліку стало те, що бухгалтерський облік чим далі, тим більше втрачає свої пануючі позиції в інформаційному забезпеченні [2].

Не враховуються й законодавчо не врегульовуються переваги та потенційний ефект управлінського обліку. Потребують активної інтеграції підсистеми бухгалтерського (внутрішньогосподарського), податкового та статистичного обліку в системі господарського обліку діяльності підприємства. Першочерговими принципами інтеграції мають стати уніфікація методів визначення доходів, витрат та кінцевого фінансово результату.

В узагальненому вигляді зміст показників СВБ можна представити як сукупність чотирьох блоків: забезпечення здоров'я; розвиток корпоративної культури; навчання, підвищення кваліфікації; відпочинок та розваги; мотивація праці (таблиця 1).

Існуючі форми звітності підприємств не готові розкривати показники СВБ в контексті результатів їх діяльності. Актуальним є питання формування соціальної звітності як окремої звітної форми, або окремого розділу Приміток до річної фінансової звітності, або окремого розділу інтегрованої звітності.

Таблиця 1

Відображення показників соціальної відповідальності бізнесу у формах звітності підприємства

Показники СВБ (за звітний період)*	Враховуються в показниках звітності підприємства				
	Фінансова звітність	До органів соціального страхування	Статистична звітність	Податкова звітність	Примітки**
1	2		3	4	5
забезпечення здоров'я					
– оплата непрацездатності за рахунок підприємства	V		V	V	
– витрати на заходи по охороні праці	V			V	
– кількість виробничих травм		V			
– кількість днів непрацездатності		V			
– кількість днів професійних захворювань		V			
– кількість виданих путівок на санаторне лікування		V			
забезпечення соціально-побутових потреб					
– кількість працівників в черзі на відомче житло					V
– кількість місць в їдальні					V
– кількість забезпечених відомчим житлом					V
– кількість звернень в профспілкові організації					V
– витрати на придбання відомчого житла	V				
– витрати на компенсацію оренди (найму) житла	V				
– виплата матеріальної допомоги	V			V	
навчання, підвищення кваліфікації					
– оплата підвищення кваліфікації працівників	V			V	
– оплата навчання працівників	V			V	
– кількість працівників з вищою освітою (по категоріях)					V
– кількість працівників, які підвищили свою кваліфікацію					V
відпочинок та розваги					
– оплата туристичних поїздок	V				
– придбання подарунків	V				
– оплата культурних заходів в театр (на концерт тощо)	V				
мотивація праці					
– середня заробітна плата (по категоріях)			V		
– оплата додаткових відпусток	V			V	
– разові преміальні виплати	V			V	

* доповнено на основі http://pidruchniki.ws/10560412/ekonomika/analiz_rezultativ_sotsialnogo_rozvitku_pidpriyemstv

** на даний час не передбачено визнання в існуючих формах звітності

Один із альтернативних варіантів вирішення зазначених питань – впровадження на підприємстві в рамках управлінського обліку Центру відповідальності «Соціальні затрати».

В основі зазначеного управлінського обліку можуть бути виконання адміністрацією (власниками, засновниками) соціального пакету на умовах цільового та раціонального використання зарезервованих на ці заходи коштів. Облік резерву можна здійснювати на субрахунку 477 «Фонд соціальних виплат» (на цьому рахунку ведеться облік забезпечення на матеріальне заохочення працівників). Однак, серед забезпечень такі виплати національним П(С)БО 11 «Зобов'язання» не передбачені. Можливий варіант їх створення з урахуванням результатів фінансової діяльності підприємства – відрахування з прибутку (що дозволить забезпечити підконтрольність виплат):

Дт443 «Використання прибутку» – Кт477 «Фонд соціальних виплат».

Окрім зазначеного, соціальні виплати в оперативному порядку можна фінансувати з віднесенням на рах. 949 «Інші операційні витрати» із введенням субрахунків аналітичного обліку [1]:

Дт949/п – Кт477 «Фонд соціальних виплат».

Соціальний пакет передбачає фінансування підприємством витрат на: придбання та оплату санаторних путівок для персоналу; організацію відпочинку працівників (у т. ч. корпоративні вечірки); оплату лікування та зубопротезування; часткову або повну сплату страхових внесків на різні види страхування; надання безвідсоткових кредитів на придбання побутової техніки, автомобіля, оплату комунальних послуг тощо. Фінансове забезпечення соціального пакету має бути передбачено в Програмі соціального забезпечення працівників підприємства (що є складовою Програми менеджменту організації діяльності).

Соціальний пакет – це набір пільг, які надаються державою визначеній категорії пільговиків. Соціальний пакет надає право на одержання безкоштовних ліків при амбулаторному лікуванні, одержання безкоштовної путівки на санаторно-курортне лікування за медичними показниками, безплатний проїзд у приміському залізничному транспорті тощо [5].

Спираючись на опитування підприємств Рівненської області, соціальний пакет в 2012-2013 роках мав наступне наповнення: мобільний зв'язок, тренінги та семінари, проїзд на роботу чи з роботи, медичне страхування, подарунки до свят, службовий автомобіль, корпоративний медогляд, оплата відпочинку (в т.ч. турпутівок), харчування на роботі, витрати на особисте авто, додаткова освіта, довгострокове страхування життя, недержавне пенсійне страхування, оренда житла, заняття спортом, пільгові позики у підприємства, дитячий садок.

Базовий соціальний пакет (або передбачені законодавством гарантії працівнику) охоплюють:

- забезпечення необхідних для виконання роботи умов (передбачених законодавством про працю, колективним договором і угодою сторін);
- загальнообов'язкове державне соціальне страхування;
- виплата в повному розмірі належної працівнику заробітної плати;
- надання соціальних пільг і гарантій, передбачених колективним договором, угодою.

Як правило, соціальний пакет є мотиваційною частиною винагороди за трудовий вклад працівника в розвиток діяльності суб'єкта.

Визначення складових вартості соціального пакета та їх оцінки має індивідуальний характер і, зазвичай, розглядається в розрізі окремого випадку (щодо окремої посади чи відділу). Мотиваційний пакет може бути визначений як матеріальні блага, що надаються роботодавцем працівнику понад гарантії, передбачені законодавством. Компенсаційний – охоплювати відшкодування особистих витрат, пов'язаних з роботою (на мобільний зв'язок, транспорт, оренду або придбання житла в іншому місті та ін.).

Пропонуємо показники, доведені Центру відповідальності «Соціальні затрати», визначати за касовим методом. Рекомендації щодо аналітичного обліку за ЦВ наведено в табл. 2

Таблиця 2
Аналітичний облік в розрізі елементів соціального пакету в рамках Центра відповідальності
«Соціальні затрати»

№ з/п	Кореспонденції обліку операцій	Назва субрахунку аналітичного обліку
1	2	3
1.		Додатково оплачувана відпустка
1.1.	Дт477/п* – Кт663	– нарахована
1.2.	Дт663 – Кт311**	– виплачена
2.		Вартість навчання працівника
2.1.	Дт477/п – Кт631	– нараховано зобов'язання перед навчальним закладом
2.2.	Дт631 – Кт311	– проведена оплата за навчання
3.		Путівки на санаторне лікування
3.1.	Дт477/п – Кт651	– відображено вартість компенсації путівки
3.2.	Дт651 – Кт311	– проведена оплата Фонду соцстрахування за путівку
4.		Безвідсотковий кредит
4.1.	Дт377 – Кт311	– видано безвідсотковий кредит
4.2.	Дт661(311) – Кт377	– погашено працівником заборгованість по кредиту

* п – субрахунок аналітичного обліку в розрізі елементів соціального пакета

** курсивом виділено операції, за якими формується внутрішня звітність ЦВ «Соціальні затрати».

Висновки. Результативність підприємницької діяльності в умовах формування сталого національного розвитку включає комплексну систему показників економічного, соціального та екологічного напрямків діяльності. Це суттєво впливає на реформування інформаційного забезпечення адміністративного персоналу, інвесторів, контролюючих органів та інших зацікавлених користувачів звітності. Актуальним в контексті зазначеного є подальший розвиток соціального обліку як інтегрованих показників соціального забезпечення в бухгалтерській, податковій, управлінській та статистичній підсистемах обліку.

Для забезпечення ефективного аналізу та контролю за показниками соціального забезпечення, раціональним та цільовим використанням попередньо акумульованих коштів створеного на підприємстві Фонду соціальних виплат доцільним є впровадження управлінського обліку за центрами відповідальності (в першу чергу, за ЦВ «Соціальні затрати»).

Література:

1. Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій: Наказ Міністерства фінансів України 30.11.1999. – № 291.
2. Максимова В. Ефект удосконалення обліку та контролю для позитивної динаміки розвитку економічної стабільності підприємства / В. Максимова // Бухгалтерський облік та аудит. Науково-практичний журнал. – Київ. – № 9. – 2013. – С. 25.
3. wikipedia.org/wiki/Соціальна_відповідальність_бізнесу
4. <http://www.un.org.ua/files/>.
5. wikipedia.org/wiki/Соціальний_пакет.